

اتاق روشن

عراق امروز و عکاسی از عتبات عالیات

نشانه‌های آشنای «همسایگی»

سیدمحمد بهشتی

■ عکاسان دو گروه هستند؛ آنها که به ما کمک می‌کنند چیزی را ببینیم و آنها که تلاش می‌کنند چیزی را نبینیم! عکاسان خوب آنها هستند که به ما کمک می‌کنند چیزی را ببینیم تا چیزی را ندیده باشیم و آنها که تلاش می‌کنند چیزی را نبینیم تا بتوانیم چیزی را ببینیم. اما در این میان عکاسان هنرمند، افزون بر بسیاری ویژگی‌ها، آن دو کار را توانان انجام می‌دهند.

فقط دو چیزی که سعدی می‌فرماید طایره عقل نیست؛ دین به وقت ندیدن و ندیدن به وقت دیدن نیز از همان جنس است. عکاسان هنرمند، ما را به چنین نگاه خرمندانه‌ای سوق می‌دهند: در قاب یک عکس ببینیم آنچه باید دید و نبینیم آنچه نباید دید. در مقابل یک عکس هنرمندانه این ما هستیم که در تراوی اجابت چنین دعوتی سنجیده می‌شویم. مجموعه عکس‌های «محمد خوشرو» سجده صاحب‌نظری است از سر خشوع که بی‌تکلف معمول عکاسان، خود را در قاب عکس ننشاندۀ است. این هنرمند عکاس مجموعه آثارش را از امکان متبرکه عتبات عالیات در قالب کتابی با عنوان «سجده صاحب‌نظران» به زیور طبع آراسته است.

عراق امروز کشوری است مستقل در چارچوب مرزهایی سیاسی و پذیرفته شده، که آن را از دیگر سرزمین‌ها متباین می‌کند. چنین معمول است که کشورها برای تثبیت موجودیت سیاسی خود بر تفاوت‌هایشان با دیگر کشورها بیش از آنچه هست یا می‌فشارند تا از یکدیگر بازشناخته شوند، یا با یکدیگر اشتباه گرفته نشوند. هرچند در تعارفات سیاسی همواره هر دو کشوری، حتی اگر یکی در شرقی‌ترین جای عالم و دیگری در غربی‌ترین جای عالم باشد، نقاط اشتراک را می‌جویند که نشان آشنایی به یکدیگر دهند تا پهنای قرابت فراهم شود. عموماً کشورهای «همسایه»، که همسایه نیز هستند، ناچارند برای حفظ استقلال سیاسی بر تفاوت‌بیشتر از شباهت‌ها پافشارند و کشورهای دور، که در سایه مشترکی به سر نمی‌برند، تمایل دارند بر اشتراکات میان خود تاکید کنند. با این حال کشورهای «همسایه» هزاران شاهد آشنایی و قرابت با یکدیگر دارند؛ چه بخواهند و چه نخواهند از جمله شواهد بی‌شماری که آشکارا به «همسایه» بودن ایران و عراق شهادت می‌دهند: از سرگذشت مشترک تاریخی- از دورترین ادوار تاریخی

تا پیش از اسلام، تا قرون اولیه اسلامی تا قرون میانی، تا قرون متأخر اسلامی- از بابل هخامنشی تا تیسفون اشکانی، تا هترا، تا مداین ساسانی و طاق کسری، تا نام عراق- که معرب ایران است- تا بغداد تا همه بقاع متبرکه که این سرزمین کهن. حال اگر دیدگانی یک بخش از این هزاران گواه قرابت را ببیند و از شواهد غربت چشم پوشد، قصدی ندارد جز آنکه خرمندانه‌های زمین‌ساز انس و نزدیکی بشود و از «همسایه» بودن همسایه پرده بردارد. در میان شواهدی که برشمرده شد، یکی همچون درختی تاور و خرم سایه پرهمر خود را بر سر ما انداخته است. درختی که در عین کهنسال بودن، زنده است و شاداب و چشنواز؛ شجره طیبه عصمت و طهارت. شاید در طول تاریخ هیچ سایه‌ای چنین «همسایگی» ما را آشکار نکرده باشد. وقتی شخصی از ارادت اهالی ساکن در جهان ایرانی نسبت به اهل بیت و فرزندان رسول اکرم- بنا به شواهد فراوان تاریخی- سخن گوید، امری بدیهی را تشریح کرده است. آنچه کمتر مورد توجه قرار گرفته، توجه و عنایت این بزرگواران به جهان ایرانی است. توجه کنید که جن آنچه در مدینه قرار دارد، همه مقابر متبرکه که معصومین در بخش ایرانی سرزمین‌های اسلامی واقع شده است؛ که دلالتی معنوی بر توجه ایشان به این حوزه فرهنگی می‌کند. البته این عنایت بی‌علت نیست؛ تا امروز و پس از قرن‌ها، بیشترین ارادتمندان اهل بیت عصمت و طهارت در همین حوزه فرهنگی بوده‌اند. توجه ویژه آل رسول به سرزمین ایران و ارادت متقابل اهل این سرزمین نشان‌هایی است آشنا برای اینکه «همسایگی» را در پرتو آن بازشناسیم. همه در سایه این طوبای پرطراوت و سر به آسمان ساییده به سر می‌بریم. اگر با مرقاد مطهر اهل بیت، که در حوزه فرهنگی ایران واقع شده‌اند، آشنایی نداشته باشیم و بر معرض تجسم معماری و نقوش مسجورکننده آنها قرار گیریم، دور نیست که باور کنیم این بناها همه محصول رویایی است که از بطن فرهنگ ایرانی برخاسته و در خراسان و اصفهان و فارس احداث شده است. حتی زبان معماری این بناها نیز شاهدی دیگر بر آشنایی، انس و همسایگی اهل این سرزمین فارغ از مرزهای سیاسی فعلی است.

صاحب‌نظر اوست که چشم می‌پوشد از آنچه نباید دید، تا ببیند آنچه باید دیده شود. صاحب‌نظر اوست که نشانه‌های آشنای «همسایگی» را می‌بیند و حاصل دیدن نشانه‌هایی چنین قدسی وقوع آحوالی است که در سجده‌ای خاشعانه به منصف ظهور درمی‌آید.

گفت‌وگو با نصر ت‌الله مسلمیان، نقاش

هنر

در فضای گلخانه‌ای

پرویز براتی

عکس:محمد علی شریفیان ، شرق

نصر ت‌الله مسلمیان تاکید خاصی روی آموزش مولفه‌های زیبایی‌شناسی مدرن دارد. در طی گفت‌وگو با‌ها از این عبارت استفاده کرد تا روی روش‌شناسی خود تاکید کند. او طی سه دهه گذشته نقاشان زیادی را تربیت کرده که هر یک جزء نقاشان موفق این سال‌ها به حساب می‌آیند. وی از معدود هنرمندان اثرگذار در فضای نقاشی انتزاعی (آبستره) به حساب می‌آید که صاحب نگرش و امضای خاص خود در این عرصه است. با اینکه چند صبا‌چی است از فضای رسمی آموزش هنر جدا شده، با این حال آموزه‌هایش را به واسطه موسسه ماه مهر در اختیار نقاشان جوان می‌گذارد. این هنرمند متولد ۱۳۲۲ در شهر سلماس، دارای مدرک کارشناسی ارشد دانشکده هنر‌های زی‌ب‌است. ۲۳نمایشگاه گروهی داخلی و خارجی و ۱۷نمایشگاه انفرادی برپا کرده؛ ضمن اینکه برنده جایزه اول اولین نمایشگاه نقاشی بین‌المللی جهان اسلام و برنده جایزه اول اولین نمایشگاه نقاشی و مجسمه‌سازی بین‌المللی یکن در کشور چین است. اخیراً گالری ماه مهر، میزبان نمایشگاه گروهی نقاشی از پنج هنرمند جوان شد که از دل کلاس‌های نصر ت‌الله مسلمیان برآمده‌اند و برپایی این نمایشگاه، بهانه‌ای شد برای ما تا پای صحبت‌های این نقاش و مدرس با سابقه بنشینیم و مروزی کلی بر آموزش هنر در ایران طی چند دهه اخیر داشته باشیم.

در ابتدا در این مرکز به شیوه آکادمیک تدریس می‌شد اما بعدها روش دانشکده‌ای جای آن را گرفت. اینکه بعد از این اتفاق در آن سال‌ها، هم‌اکنون نیز بسیاری از اهل فن و استادان دانشکده‌های هنری باز هم در اغلب موارد، از واژه آکادمیک، استفاده می‌کنند، در واقع مفهومی نامربوط را گسترش می‌دهند. روش دانشکده‌ای، واحد محور است و اصولاً برای پاسخگویی به نیازهای زندگی شهرنشینی و تربیت کارشناس هنری شکل می‌گیرد. روش آکادمیک، سبک محور یا یک زیبایی‌شناسی را آگاهانه انتخاب می‌کند و مبتنی بر مولفه‌های مهم آن، آموزش را سامان می‌دهد. در حال حاضر در محیط‌های رسمی آموزش هنر، فقط از روش دانشکده‌ای استفاده می‌شود. در این روش، طول سال‌های آموزش به واحدهای متنوع تئوری، عملی و تجربی تقسیم می‌شود و دانشجو بعد از گذراندن واحدهای درسی می‌تواند به پایان دوره آموزش خود نزدیک شود. آنچه که از آن به نام آموزش آکادمیک نام برده می‌شود، در اغلب موارد به دروس پایه و اصول اطلاق می‌شود که نادرست است.

■ **می‌توانید تصویر نظام آموزش هنر را قبل و بعد از انقلاب قدری روشن‌تر ترسیم کنید؟**
از زمان تأسیس دانشکده هنر‌های زی‌با، برنامه درسی بوزار پاریس تقریباً بدون تغییر مورد استفاده قرار گرفت. در تمام سال‌های قبل از انقلاب، استفاده از این الگو تداوم داشت. تجربه قبل از انقلاب، با نداشتن یک دیدگاه آسیب‌شناسانه و انتقادی و لحاظ نکردن مقتضیات بومی و فرهنگی جامعه، دستاوردهای قابل اعتنایی به همراه نداشت. بعد از انقلاب، با موجی وسیع مواجه شدیم که در حوزه شفاف‌سازی و نقد اصولی ک‌میو‌ده‌ان‌یو‌د. بلکه در حوزه احساسات و آرمان‌گرایی انقلابی به دستاوردهای غرب می‌نگریست و هرگونه استفاده از دستاوردهای غرب را نوعی غرب‌گرایی معنا می‌کرد. این تغییر نگاه از طرف مدیران جدید، همان نهاد نصف و نیمه دانشگاهی را نیز به شدت زیر سوال برد. فقدان تجربه و معرفت آموزشی و حضور آرمان انقلابی که برای تحقق آن باید سال‌ها کار و تجربه به همراه بیشنی انتقادی را بی می‌گرفتیم، فضاهای آموزشی را در سال‌های اولیه انقلاب دچار نوعی سردرگمی در معیارها و ارزش‌های آموزشی کرد. ۱۰ سال اول انقلاب عمدتاً در نوعی سردرگمی گذشت. بعد از پایان جنگ و آرامش نسبی ایجاد شده در جامعه و فروکش کردن فضای سیاسی دوران ابتدای انقلاب موقعیت برای حضور و گسترش دانشکده‌های هنری بیشتر فراهم شد. فراگیر شدن فعالیت دانشگاه آزاد اسلامی و نیازهای روزافزون به گسترش محیط‌های دانشگاهی در پی افزایش جمعیت جوان، شرایط نوینی را آشکار کرد. اما دروس آموزشی هنر، در اغلب موارد به گونه‌ای برنامه‌ریزی شد که می‌توان گفت تقریباً تداوم همان نگرش قبل از انقلاب بود و همان نقص‌ها و عیوب را

دقیقا به نمونه‌های خوبی اشاره کردید. در فضای قبض و بست آموزشی و نارسایی آموزش رسمی، باید به دیدگاهی برسیم که به بخش خصوصی امکان سرمایه‌گذاری و اطمینان به کار را بدهد. در حال حاضر تعداد کمی آموزشگاه هنری خصوصی با کیفیت قابل قبول وجود دارند، که اگر به فعالیت آنها با دیده شک نگریست نشود و به آنها اعتبار فرهنگی و اجتماعی داده شود. این امر، هنر از یک فضای گلخانه‌ای بیرون آمد و می‌توان این امید را داشت که در آینده بتوانیم در یک فضای کثرت‌گرا از نظر آموزشی، دیدگاه‌های متنوع زیبایی‌شناسی، آکادمیک و دانشکده‌ای را گسترش دهیم.

نمایشگاه پنج نقاش در گالری «ماه مهر»

دیده می‌شود که فارغ از زمان و موقعیت تاریخی بر وضعیتی بشری تاکید دارد. هنرمندان این نمایشگاه از نخستین سری هنرمندانی هستند که موسسه فرهنگی و آموزشی ماه مهر برای آنها نمایشگاه گروهی بر گزار کرده. تا آثار هنرمندان برگزیده خویش را در رشته‌های مختلف هنری به تماشا بگذارد تا هم نمایی از هنر معاصر ایران را نشان

دهد و هم توان علمی و تئوریک هنرمندان برگزیده مجموعه خویش را به تصویر بکشد.

این نمایشگاه تا تاریخ ۳۱-مرداد در گالری ماه مهر واقع در خیابان

آفریقا، کوچه نیلوفر دایر است و علاقه‌مندان می‌توانند همه روزه از ساعت چهار تا

هشت شب از این آثار دیدن کنند.

■ **خود شما به همین دلایل از نهادهای رسمی آموزشی کناره‌گیری کردید؟**

من چه قبل از انقلاب و چه بعد از انقلاب در فضاهای آموزش رسمی و دانشگاهی بودام، اما چند سالی است که از این مراکز آموزشی بیرون آمدم.

■ **شما چند سال است در موسسه ماه مهر به آموزش نسل جوان مشغول هستید. به نظر می‌رسد اهمیت خاصی برای «مولفه‌های زیبایی‌شناسی مدرن» قابل‌هستید و به عبارتی روش‌شناسی آموزش شما بر پایه این مولفه‌ها استوار است. آیا ممکن است این مولفه‌ها را بیشتر تشریح کنید؟**

ابتدا باید بگویم که در فرایند شکل‌گیری موسسه ماهمهر، اساتید و دست‌اندرکاران این موسسه بر خود لازم دیدند که نسبت به مساله آموزش، به درک و تعریف واحدی دست یابند. بعد از طی جلسات متعدد به این نتیجه جمعی رسیدیم که باید حتماً یک کانون زیبایی‌شناسی مشخص را اختیار کرده و در همه جوب‌ب عملی و تئوری نسبت به آن به یک برنامه آموزشی دست پیدا کنیم. روس این برنامه و اساتیدی که باید جهت تدریس انتخاب شوند، مشخص و سپس کار عملاً شروع شد. زیبایی‌شناسی مدرنیستی، به علت فراگیر بودن و زنده بودن آن در عرصه داخلی و بین‌المللی، در مرکز توجه ما قرار دارد. تمرکز به این زیبایی‌شناسی و درک آن بدون باز کردن یک دیدگاه انتقادی و شفاف نسبت به تفکر پیش‌مدرن امکان‌پذیر نیست و دریافت حرکت‌های روبه‌آینده نیز بدون درک اصولی از مبانی و مولفه‌های مدرنیستی نمی‌تواند صورت پذیرد. برنامه آموزشی نقاشی و هنر با روش کار گاهی، که دراحلی است برای غلبه به افعال ناشی از نظام نمره و کلاس‌داری، به همراه تکیه بر نیازهای فردی هنرجویان و نه صرفاً ماندن در محدوده انتقاد دانش و تدریس هنر بدون توجه را برای تحقق ایده‌های به روز آموزشی مهیا کند. حرکت به سوی هویت‌دادن به مراکز آموزشی با دیدگاه آکادمیک و زیبایی‌شناسی محور، موقعیت مناسب برای حضور و رشد دیدگاه‌های کثرت‌گرا را گسترش می‌دهد و از افتادن به دام نگرشی تک‌ساحتی در نظام آموزشی پیشگیری می‌کند. آگاهی به این نکته که جدا کردن نظریه و عمل یک مشکل اساسی است و تدریس هنر بدون توجه به هر دو وجهه نظریه و عمل؛ مانند دیدن جسد بدون روح آن است، باز کردن مباحث نظری در کنار تجربیات عملی، می‌تواند بایده به شکل خلاق در به سرانجام رسیدن کار مشارکت داشته

باشد. توجه عمیق به این نکته، که طرح مباحث آموزشی باید در ارتباط با زندگی و تجربه زیستی هنرجویان باشد، می‌تواند ما را از افتادن مباحث آموزشی به موقعیت صرفاً انتزاعی و نامفهوم دور نگه دارد. زیبایی‌شناسی مدرن، تجربه‌ای مبتنی بر آنتربپی را گسترش می‌دهد. درک این آشنگی و تعامل و تقابل بین حوزه منطقی و احساسی و ناخودآگاهی، رویدادی است که در فرآیند آموزش نیز به چشم می‌خورد. بدیهی است که بدون درک عمیق از مولفه‌های زیبایی‌شناسی مدرن نمی‌توان انتظار موفقیت‌های چشمگیر در حوزه آموزش را داشت.

دهد و هم توان علمی و تئوریک هنرمندان برگزیده مجموعه خویش را به تصویر بکشد. این نمایشگاه تا تاریخ ۳۱-مرداد در گالری ماه مهر واقع در خیابان آفریقا، کوچه نیلوفر دایر است و علاقه‌مندان می‌توانند همه روزه از ساعت چهار تا هشت شب از این آثار دیدن کنند.

کاسپت

به بهانه نمایش آثار دیمن هرست در سه قاره

ناممکنیت تنهایی

علیرضا امیرحاجی

■ گالری گاگوسیان اعلام کرده درصدد برگزاری مجموعه‌نمایشگاه‌هایی از آثار نقاشی دیمن هرست، هنرمند مفهوم‌گرایی بریتانیایی در سراسر جهان است؛ مجموعه‌ای از نقاشی‌های وی به نام «نقاشی با نقطه» (Spot Painting) از سال ۱۹۸۶ آغاز شده و تا به امروز نیز ادامه داشته است. این نمایشگاه که به صورت تور بر گزار خواهد شد، همزمان است با مروزی بر آثار هرست در موزه تیت مدرن لندن. گاگوسیان در جهان هنر چهره و نام‌آشنایی است که از چند سال پیش با افتتاح شعبه‌های مختلف در آسیا، اروپا و آمریکا برای نخستین بار مفهوم و کارکرد گالری‌های زنجیره‌ای را وارد جهان هنر کرد. اما این اولین باری است که مدیران گاگوسیان تصمیم گرفته‌اند، به شکلی همزمان و یکپارچه آثار یک هنرمند معاصر را در شعبه‌های خود به نمایش بگذارند. این نمایشگاه از ژانویه سال ۲۰۱۲ آغاز شد و تا هجدهم فوریه همان سال ادامه خواهد داشت و از مهم‌ترین شعبه‌های نمایش‌دهنده آثار هرست می‌توان به نیویورک، لندن، پاریس، لس‌آنجلس، رم، آتن، ژنو و هنگ کنگ اشاره کرد. هرست در نقاشی با نقطه‌ها در بی یافتن زبان جدیدی برای ارتباطی فراتر از روابط فرهنگی متداول است. بهره‌گیری از نقطه- به عنوان اولین و ابتدایی‌ترین عنصر بصری و شخصیت دادن به آن توسط رنگ می‌تواند، به ترکیب‌بندی کلی اثر هرست کمک کند. سطوح نقاشی‌شده هرست طولی هستند و می‌توان آنها را به‌مثابه یک نقاشی دیواری نیز تحلیل کرد. در مجموعه‌های ابتدایی که به سال ۱۹۸۶ بازمی‌گردد، رنگ‌ها تنها یک‌بار مورد استفاده قرار گرفته‌اند و در هیچ جای دیگر تابلو تکرار نشده‌اند. قطر نقطه‌ها ثابت و فواصل نیز هسان بودند. اما در آثار جدید هرست اندازه قطر نقطه‌ها تغییرات کم و بیش محسوسی کرده‌اند که شاید با اشاره‌ای به نام نقاشی‌های اخیر بتوان دلیل این تغییرات را دریافت: «جهان نقطه‌ها». حال مفهوم جهانی شدن مانند یک اپیدمی دلتنواز و زیبا وارد چرخه هنر هرست شده است- از قرار دادن کوسه، گوسفند در مایع نگهدارنده فورمل تا نشاندن نقادین زیادی الماس و برلیان روی یک جعبه و در نهایت نمایش نقطه‌ها به عنوان نماد تکثر و تنوع جهانی.

هرست متولد ۱۹۶۵ در بریستول انگلستان است که بسیاری از آثارش در سراسر جهان از جمله در ایران به نمایش درآمده. «تحریک‌کننده» مناسب‌ترین واژه‌ای است که می‌توان برای آثار هرست به کار برد. وقتی برای نخستین بار در پهلان هنریک ببرکوسه را با تکنیک «Fo malyd» در آکواربومی در ابعاد چهار مترونی به یک گالری یا موزه به نقادین بگذارند، باید منتظر عکس‌العمل‌های جالب توجه و شاید تندی از جانب مخاطبان و منتقدان باشد. اثر هرست با نام «ناممکنیت مرگ فیزیکی در ذهن دیگری» در دهه ۹۰ میلادی سروصدای زیادی به پا کرد و در نهایت به عنوان نماد هنر مدرن انگلستان شناخته شد. اولین حضور جهانی هرست نیز جنجال‌برانگیز بود. بسیاری از مخاطبان با حال و هوای آثار وی آشنا نبودند و دیدن اثر جدید هرست در دوسالانه ونیز در ۱۹۹۳ باعث شگفتی همگان شد. «هادر و کودک جدا از هم» اثری تکان‌دهنده متشکل از یک گاو ماده و گوساله‌اش که در دو محفظه شیشه‌ای پر از فورمل در کنار یکدیگر قرار گرفته‌اند، در ۱۹۹۵ توانست جایزه معتبر ترنر را کسب کند. اما اولین نمایشگاه فردی هرست در همان سال توسط گالری گاگوسیان در نیویورک موفقیت‌های دیگری را در پی داشت. با وجود اینکه رابطه هرست با پدر معنوی‌اش چارلز ساچی مجموعه‌دار بزرگ بریتانیایی عمیقاً شکرآب شده بود، اما سایر مجموعه‌داران به آثار هرست علاقه نشان می‌دادند. دو سال بعد بود که آکادمی سلطنتی بریتانیا میزبان مجموعه آثار هرست در نمایشگاهی به نام «هزار سال» بود. در سال دو هزار بار دیگر لری گاگوسیان در نیویورک نمایشگاهی از آثار هرست را با نام «مدل‌ها، شیوه‌ها، مداخل، نتایج و اکتشاف» برپا کرد که در عرض سه ماه بیش از صد هزار نفر از آن دیدن کردند و در اواسط نمایشگاه بود که گالری اعلام کرد تمامی آثار به فروش رفته است. نمی‌توان تاثیر و کمک‌های دو مجموعه‌دار بزرگ یعنی لری گاگوسیان و چارلز ساچی را در زمینه موفقیت‌های بی در پی دیمن هرست نادیده گرفت. نمایشگاه جهانی «نقاشی با نقطه» که رویدادی بی‌نظیر خواهد بود، از جمله همین تاثیرات بر هنر آینده هرست است. در اینجاست که می‌توان نقش عوامل خارجی از کارگاه و ذهن هنرمند در روند موفقیت‌های او را مورد بررسی و تاکید دوباره قرار داد تا تاریخ هنر هیچ‌گاه به فردیت هنرمند خلاصه نشود.